

UDK: 376.5

Zaprimljeno: 3.2.1999.

STRUČNI ČLANAK

SOCIJALNI PEDAGOG I ADOLESCENT U RATNOM OZRAČJU

Nevenka Milaković Veršić

SAŽETAK

Autorica govori o načinima kako je prevladala svoje strahove radeći s izbjeglicama. Objašnjava razloge zašto ima potrebe raditi taj posao. U radu predstavlja traumatsku priču maloljetnika. Opisuje svoje teškoće s visoko traumatiziranim adolescentom. Pokušava analizirati njegovu dezorganizaciju selfa te navodi njegova funkcionalna ograničenja. Kroz rad se proteže pitanje ranijeg života maloljetnika, a time i njegova kapaciteta da prevlada visoku traumatizaciju.

Ključne riječi: socijalni pedagog, rat

Moj način ovladavanja strahovima koje je donio rat, bio je pomoći onima koji su rat nažalost već osjetili "na svojoj koži". Početkom rata moj utvrđeni sustav vrijednosti počeo se polako urušavati. Traumatsko iskustvo moje majke iz II. svjetskog rata (fašisti su joj ubili najmilije) o kojemu sam slušala kao dijete, postalo je u Domovinskom ratu stvarnost. I moja majka je bila izbjeglica. Njezine priče bile su dio njezine pa i moje osobne povijesti. One su dio mojeg identiteta. Ja nisam smjela izgubiti taj kontinuitet. Odgajana sam da je mržnja grijeh. Dakle rat kao takav i huškaška atmosfera bili su za mene izazov, šansa ili pitanje na koje sam ja odgovorila na svoj način, a on je bio pomagati slabijima. I ja sam bila slaba, jer je moj sustav vrijednosti umirao. Mogla sam ga produžiti - spasiti jedino na ovakav način. Dakle, usprkos ljudskoj gluposti zajedno s izbjeglicima mogla sam u ratnom kaosu pokazati svoju i njihovu snagu i dati neki smisao svojem, a i njihovu životu.

Radeći u vrijeme rata, među ostalima, s mladim o kojemu je riječ u ovome radu kao i s ostalim izbjeglicama, zaključila sam da su svi nakon početne apatije vrlo brzo pronašli neki osobni egzistencijalni smisao. On je varirao od čovjeka do čovjeka - majke su pronalazile smisao života u djeci, kod starijih sam često čula: "Trebamo ovo pretrpiti." U najtežim situacijama i sama patnja je bila smisao. Neki su pronašli smisao u religiji. Emir, mladić kojega opisujem pronašao je smisao života u pomaganju majci. On je žalovao za ocem i bratom preko majke.

TRAUMATSKA PRIČA

"Sredinom četvrtog mjeseca 1992. otišao sam sa svim muškarcima u šumu iznad našeg sela. Mi smo, kao, trebali braniti naše selo ako dođu četnici. Imao sam 16 godina. Oružje koje smo imali i nije bilo oružje - samo nekoliko lovačkih pušaka i koji pištolj. U šumi su sa mnom bili i moj stariji brat i otac. Naizmjenice smo se vraćali u mjesto po hranu gdje bi se zadržavali dan, dva. Jednom, kada su otac i brat otišli u selo, upali su četnici. Iz šume sam vidio kako su sve muškarce u selu postrojili. Mi smo tada još dublje pobjegli u šumu i tada smo čuli rafalnu pucnjavu. Naknadno sam saznao da su mi tada otac i brat streljani. Od tada se više nismo mogli vratiti u mjesto. Ostali smo u šumi skoro mjesec dana. Gladovali smo. Jednoga dana su nas pokraj izvora opkolili četnici i zarobili. Odveli su nas u neko drugo mjesto u zgradu škole. Nas sedamdesetak bilo je zatvoreno u jednoj prostoriji zatvorenih prozora, pa je bilo nesnosno zagušljivo. Orosilo se staklo od našeg disanja. Kada smo trebali ići u WC morali smo proći između čuvara koji su nas udarali čime su stigli. Zbog toga sam često zadržavao nuždu sve do trenutka nepodnošljivosti. Strašno sam se bojao njihovih udaraca."

Emir neko vrijeme prekida svoju priču dugom šutnjom. Zatim nastavlja - "Onda su izveli na vrata naše prostorije jednog starijeg čovjeka i posjeli ga na stolac." (Dok priča, trese se kao da mu je zima, plače i nastavlja) - "Vezali su mu ruke žicom tako da su mu prerezali žile. Počeo je krvariti. Ispitivali su ga tko nam je dao oružje i tko nas je organizirao. Na kraju su mu ispalili metak u čelo. Tako je bilo

svakog dana. Svaki dan jedan čovjek manje. To je bilo strašno. Proživljavajući sve te strahote nisam znao sanjam li ili se to meni stvarno događa. Nakon sedam dana odveli su me u drugi logor gdje sam proveo neko vrijeme. Odatle su me pustili, jer sam maloljetan. Posredstvom Crvenoga križa prebacili su me u Hercegovinu. Tamo sam ostao u jednom malom mjestu kod mamine rodakinje.

Nakon upada četnika u naše selo moja mama, mladi brat, sestra i baka izbjegli su u Zagreb u kamp Resnik. Kad je mama doznala da sam u Hercegovini zvala me telefonom, ali ja nisam bio siguran je li to njezin glas. Slala mi je brzopute da dođem u Zagreb, no ja nikako nisam mogao vjerovati da mi ona šalje poruke. Nisam se usuđivao izlaziti iz kuće sve dok majka nije došla po mene i odvela me u Zagreb. Tu smo svi zajedno ostali neko vrijeme dok nas nisu i odatle potjerali. To je također bilo strašno. Jedne noći nas je opkolila policija sa psima i izbacila iz kampa. Potrpali su nas u kamione, autobuse i raselili nas. To je bilo strašno osobito zbog toga jer nismo znali što se događa. Nitko nam ništa nije objasnio. Sada smo ovdje u ovom kampu u Varaždinu. Previše nas je u sobi, ali sve su to ljudi iz mjesta u okolici Prijedora i svi su slično prošli kao i moja obitelj. S njima se nekako najbolje razumijem, a to i oni kažu. Pa znate, mi više ljudima ne vjerujemo niti im treba vjerovati. Moje rodno mjesto je postalo groblje. Ne želim se tamo više nikada vratiti. Želim otići odavde što dalje, dalje i nikada više natrag. Kako spavam? Ne mogu spavati ili samo malo usnem pa se probudim. Loše se osjećam. Umoran sam i iscrpljen. Možda zato što dobro ne spavam. Ne trpim galamu i buku. Strašno se plašim iznenadnih zvukova. Najbolje se osjećam ovdje u sobi. Tu su stalno mir i tišina."

Emir se doimao vrlo opreznim prema svakome tko je ušao u sobu - kao da posebno čuva svoju obitelj. Nije zanemario sebe. Djelovao je čisto.

ODNOS SLUŠAČA I PRIPOVJEDAČA

Na početku radeći s Emirom imala sam poteškoća dok je pričao svoju traumatsku priču. Imala sam potrebu pokazati brigu i želju da mu pomognem, ali to nekako nije išlo. Bojala sam se da nešto ne pogriješim. Branila sam se šutnjom. Radim inače s adolescentima, maloljetnim delinkventima koji nisu imali ovakva traumatska iskustva. Oni uglavnom imaju probleme koji se općenito tiču pozadine života. Rad s Emirom bio je nešto potpuno novo. Na početku kao da sam imala "crnu rupu" - prazninu. Sada znam da je bilo dobro što sam se branila šutnjom. On je to procijenio kao iskrenost u kontaktu. Prepoznao je moju iskrenu zbunjenost. Nije ga se moglo prevariti. To sam stalno osjećala radeći s njime. Mojim ponovnim dolascima u njegovu sobu bio je "otvoren put".

Željela bih ispričati i moj "odnos" s Emirom s sobom. U tom kampu radila sam na krilu kata u kojemu je bilo jedanaest soba. Uglavnom sam znala što su ljudi iz tog dijela kampa proživjeli. No, najmanje informacija imala sam o njegovoj sobi. U jednom nevezanom razgovoru s kolegicom ostala mi je u sjećanju njezina rečenica da je Emirova majka golim rukama pokopala muža i sina pokraj kuće a njezina svekrva trojicu sinova i nekoliko unuka. Nekako, nisam željela ići u tu sobu uvjeravajući sebe kako u njoj ima mnogo ljudi. No, i u drugim sobama je bilo mnogo ljudi, možda i više nego u Emirovoj. Ljudi iz njegove sobe bili su nekako tihi. Pozdravljali smo se, ali kao da smo jedni od drugih zazirali. Kada sam konačno "ušla" u tu sobu i čula njihova traumatska iskustva, shvatila sam zašto smo se bojali jedni drugih.

TRAUMATSKA DEZORGANIZACIJA SELFA

Analizirajući Emirovu priču shvatila sam da je izgubio povjerenje u sve i svakoga pa tako čak nije mogao povjerovati u majčin glas i brzopute. Ako je self sastavnica majke i oca, pri čemu je majka sluh i dodir a otac vid - jasno je otkud Emirovo nepovjerenje. Oca su mu ubili, a u tom košmaru dugo nije znao je li mu majka živa. Postao je sasvim maleno uplašeno dijete koje više nigdje ne može samo. "Lijepa je poruka starih Maya o roditeljstvu i djetinstvu: U novorođenčetu leži budućnost svijeta. Majka ga mora obuhvatiti, zagrliti i prihvatiti tako da vjeruje da će svijet biti njegov, a otac ga mora odvesti na najviše brdo da vidi kako izgleda njegov (djetetov) svijet." (Bastašić, 1995:17). Dakle, ako je Emirova majka bila ona topla mama koja je znala lijepo grliti svoje dijete tako da je ono naučilo vjerovati kako će jednoga dana svijet biti njegov, i ako ga je otac znao odvesti na najviše brdo da vidi kako izgleda njegov svijet, pitam se: koliko je jaka njegova trauma da izbriše sve ono što su mu oni "dali". Nije li možda baš zbog toga i takva dobitka Emir imao transformaciju brige o sebi kroz regresiju, kroz strah da se ponovno ne izgubi u okrutnom svijetu. Vidjela sam ga kao osobu koja je imala snagu preživjeti te užase koje je činilo drugo ljudsko biće. U njegovoj rečenici: "Proživljavajući sve te strahote nisam znao sanjam li ili se to meni stvarno događa.."vidljivo je koliko je imao problema njegov unutarnji svijet s okrutnim vanjskim realitetom.

FUNKCIONALNA OGRANIČENJA

Ranije sam spomenula da se Emir družio samo sa svojom obitelji i mještanima. Vidljivo je da su mu ograničeni emocionalni i društveni odnosi, a stalno visi u zraku pitanje kako jedan šesnaestogodišnjak može regirati na gubitak oca i brata i mnoštva rodaka. Znamo da je smrt roditelja za ado-

lescenta osobito teška, jer mu komplicira inače normalan proces mladenačkog žalovanja za djetinjstvom i svemoćnim roditeljem. Emir je prerano osjetio smrtnost i ranjenost. Njegova rečenica-"Ne želim se tamo nikada, nikada vratiti. Moje mjesto je groblje."- govori do koje mjere bježi od sebe. Nadam se da će Emir imati dovoljno snage da se uz

pomoć terapeuta ponovno "vрати" u svoje mjesto i sjeti se i lijepih doživljaja, jer to će biti put da pronade sebe.

LITERATURA

Bastašić, Z. (1995): Pubertet i adolescencija. Školska knjiga, Zagreb.

SOCIAL EDUCATOR AND ADOLESCENT IN WAR

Summary

The authors deals with her own fears and ways she has coped with them while working with refugees. She explains her need to do this work and introduces the traumatic story of a minor. She further describes difficulties she had working with highly traumatized adolescent and tries to analyze his disorganization of self and his functional limits. The article points out that he had troubled life as a minor and that it limited his capacities to overcome his high level of traumatization.

Key words: social educator, war